

Friedrich Nietzsche

Nietzsche na tle epoki i innych filozofów

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Kaśkiewicz K., *Wprowadzenie*, [w:] UMK, *Przypadek Wagnera*, Toruń 2004.
- Nietzsche Friedrich, *Ecce Homo*, oprac. Zielona Sowa, tłum. L. Staff, Kraków 2003.
- Nietzsche Friedrich, *Ryszard Wagner w Bayreuth*, [w:] *Przypadek Wagnera*, oprac. UMK, Toruń 2004.
- Żelazny M., *Nietzsche, „ten wielki wzgardziciel”*, oprac. UMK, Toruń 2007.
- Nietzsche Friedrich, *Niewczesne rozważania*, oprac. Zielona Sowa, tłum. L. Staff, Kraków 2003.
- Nietzsche Friedrich, *Ryszard Wagner w Bayreuth*, [w:] *Przypadek Wagnera*, Toruń 2004.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Chyba zgodzisz się ze stwierdzeniem, że gdy poznaje się poglądy filozoficzne Fryderyka Nietzschego, niemal od razu zauważa się daleko idącą oryginalność jego myśli. Można wręcz odnieść wrażenie, że – poza nielicznymi nawiązaniem do konkretnych myślicieli – jego myśl powstała niezależnie od rozwijających się prądów filozoficznych. Nietzsche jawi się więc jako prawdziwy filozoficzny „samorodek”, który zaistniał poza głównym nurtem filozoficznych sporów, a jednocześnie – wywarł na nie przemożny wpływ. Jak zatem wygląda jego osoba na tle epoki i innych filozofów?

Twoje cele

- Przeanalizujesz motywy Nietzscheańskiej krytyki moralności tradycyjnej i chrześcijaństwa.
- Zdefiniujesz pojęcia woli mocy, *amor fati* i przewartościowania wszystkich wartości.
- Przedstawisz postawę apollińską i dionizyjską.
- Zapoznasz się z wpływem filozofii Nietzschego na naszą kulturę.
- Określisz wpływy Schopenhauera i Wagnera na wczesną myśl Nietzscheańską.

Przeczytaj

O filozofie, który nie był filozofem

Zacznijmy od kwestii podstawowej – Nietzsche nie był ani filozofem „kwalifikowanym” (nie skończył studiów filozoficznych), ani filozofem „zawodowym” (nigdy nie wykładał filozofii ani nie był jej nauczycielem). Był za to wybitnym filologiem klasycznym, który już w wieku dwudziestu czterech lat zdobył tytuł profesora. Parokrotnie prosił władze uniwersytetu, aby przeniosły go na katedrę filozofii, a gdy te wysiłki spełzły na niczym – przeszedł na dość pokaźną rentę, ponieważ znacznie podupadał na zdrowiu. Nietzsche był więc dobrze zaznajomiony z filozofią antyczną, gdyż dotyczące jej dzieła były mu doskonale znane ze względu na wykształcenie filologiczne. Jego fenomen polegał zaś na tym, że był zdolnym samoukiem. Sam dobierał sobie lektury filozoficzne, a przy tym wykazywał się wielką zdolnością ich twórczej analizy i interpretacji.

Zapewne sam filozof uważał, że dobra znajomość całej historii filozofii nie była mu potrzebna. Głosił bowiem, że właściwy jej rozwój został zatracony niemalże na samym jej początku, za co winą obarczał Sokratesa. O antycznych Grekach mawiał podobno, że ci ludzie „wiedzieli, jak żyć”. Hellenowie jawili się jako spełniający ideał *kalos-kagathos*, potrafiący żyć pełnią życia emotywiści. Ich emotywizm polegał zaś na tym, że każdy arystokratyczny Grek, jako istota żyjąca pełną piersią, był wręcz areną własnych, twórczych emocji, a kierował się tymi, które akurat przeważały w nim w danym momencie. Zasadniczą naukę moralną Grecy czerpali z dzieł Homera, który był wielkim moralistą, uczącym ich, jak żyć. To właśnie w jego utworach znajdowali cały wachlarz możliwych postaw i cnót, jakimi należy kierować się w życiu.

Homer (VIII w. p.n.e.), na wpół legendarny, ślepy, wędrowny pieśniarz, ojciec greckiej literatury. Przypisuje mu się ułożenie *Iliady* i *Odysei*, utworów spisanych parę wieków później. Nietzsche uważał Homera za największego moralistę antycznego, intelektualnego ojca wszystkich Hellenów.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Zdaniem Nietzschego postawa apollońska była częścią składową ducha greckiej tragedii (wraz z postawą dionizyjską). Wyrażała się w dążeniu do jak najlepszego odwzorowania świata rzeczywistego, co miało zapewnić jego zrozumienie, a przez to istnienie. Nazwa pochodzi od greckiego boga Apolla, wyrażającego kult życia, prawdy i piękna.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Nietzsche odmalowuje więc państwa antycznych Hellenów jako raj utracony. Ci bowiem wiedzieli, jak kierować się zasadami *amor fati* czy *woli mocy*, jak dokonywać czynów wielkich i niezwykłych, jak tworzyć kulturę wysoką. Wszystko zmieniło się wraz z pojawieniem się Sokratesa. Ten bowiem, uwielbiając racjonalne, miałkie dysputy o pojęciach banalnych, zaraził greckiego ducha trucizną „ociężałości”. Tak Nietzsche nazywał stan, w którym zdrowy organizm – zamiast działać twórczo i dokonywać rzeczy wielkich – rozsiada się wygodnie i popada w niekończące się, jałowe dyskusje, które czynią go niezdolnym do działania.

Diagnoza Nietzschego może na pierwszy rzut oka wydawać się zaskakująca – oto bowiem prawdziwa filozofia skończyła się niedługo po tym, jak się rozpoczęła. Sokrates, którego poznajemy jako jednego z pierwszych filozofów w dziejach, okazuje się tym, który zniszczył możliwość uprawiania jakiegokolwiek filozofii. Świadczy o tym także fakt, że jego

nauki „zainfekowały” zdolnego arystokratę Platona, który rozwinął naukę mistrza w system filozoficzny skupiony na jakimś nadziemskim, niematerialnym świecie wiecznych idei. Wraz z biegiem lat – twierdzi Nietzsche – było już tylko gorzej. Gdy pojawiło się chrześcijaństwo, przejęło z religii żydowskiej najgorsze cechy i założenia. Nauczało bowiem, że celem życia jest umartwianie się, bycie miernotą i niemyślącym głupcem. Rozwijająca się nowa religia przejęła naukę platońską, aby podział na zmienny świat materialny i wieczny świat idealny zmienić na rozróżnienie pomiędzy niewartym uwagi życiem doczesnym a następującym po nim życiem wiecznym. Tak została usankcjonowana religia, której celem było odczłowieczenie człowieka, aby w imię całkowitego posłuszeństwa wyzbył się jedyne go życia, jakie posiada.

Według Nietzschego postawa dionizyjska była częścią składową ducha greckiego dramatu, na równi z postawą apollińską. Nazwa pochodzi od boga winorośli Dionizosa, symbolizującego orgie, ekstatyczne uniesienia i mistyczne przeżycia. Nietzsche uważał, że zaszczepienie greckiej tragedii sokratejskiej „ociężałości” doprowadziło do uśmiercenia ducha dionizyjskiego. Teatr stał się miejscem roztrząsania moralnych dylematów, a przestał być swoistym misterium.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Tak zarysowany rozwój naszej cywilizacji wiedzie do bardzo przykłej diagnozy – kultura zachodnia, oparta na chorej religii i miałkach prawach moralnych, tworzy szary, bezmyślny tłum, pozbawiając zdolne jednostki możliwości tworzenia rzeczy wielkich i pięknych.

Schopenhauer i Wagner

Jak wiemy, życie Nietzschego zamyka się latach 1844–1900. Przez pierwszych dwadzieścia lat życia nie napisał niczego z zakresu filozofii, podobnie przez ostatnich dwanaście, gdyż choroba mu na to nie pozwoliła. Daje to okres niespełna trzech dekad intensywnej pracy pisarskiej na polu filozofii. Zasadne jest więc pytanie o filozoficzny kontekst czasów, o których mówimy.

W drugiej połowie XIX wieku miało miejsce przynajmniej kilka wielkich sporów i rewolucji filozoficznych. Jest to czas, gdy obie szkoły heglowskie, a więc i lewica, i prawica, coraz mocniej odchodzą od doktryny samego Hegla. Widać to chociażby na lewicy, gdzie powstają dzieła Marksa i Engelsa. W tym kontekście można stwierdzić, że idealizm niemiecki w zasadniczy sposób już się wyczerpał, choć znajdował jeszcze swoich przedstawicieli. Podobnie było z niemieckim romantyzmem, który lata najmocniejszego oddziaływania miał już za sobą, jakkolwiek Herder i jemu podobni wciąż znajdowali swych zwolenników. Søren Kierkegaard zmarł w 1855 roku, a jego dzieła stały się podwalinami egzystencjalizmu filozoficznego. W Anglii wciąż toczono głębokie filozoficzne dysputy, zwłaszcza nad

zagadnieniami utylitaryzmu, zaś we Francji (jak i w Polsce pod zaborami) rozwijano pozytywizm zapoczątkowany przez Comte'a.

Jeśli chcielibyśmy spytać, gdzie na tej ogólnie zarysowanej mapie filozoficznej znajduje się Nietzsche, odpowiedź może być tylko jedna: nigdzie. Filozof bowiem nie poruszał żadnego z zagadnień filozoficznych, jakimi żyła Europa. Kreując się na wielkiego samotnika, równocześnie dystansował się od współczesnych sporów filozoficznych, zapewne nawet nie śledząc ich tematyki i przebiegu. Zasadniczo możemy wspomnieć tu imiona dwóch myślicieli, o których mówił z szacunkiem i uznaniem, i to w zasadzie tylko w początkowym okresie swej twórczości. Byli nimi Schopenhauer i Wagner.

Pierwsza ze wspomnianych osób była niemieckim filozofem, którego poglądy stały się bardzo popularne w czasach przypadających na młodość Nietzschego. Jak sam pisał podekscytowany:

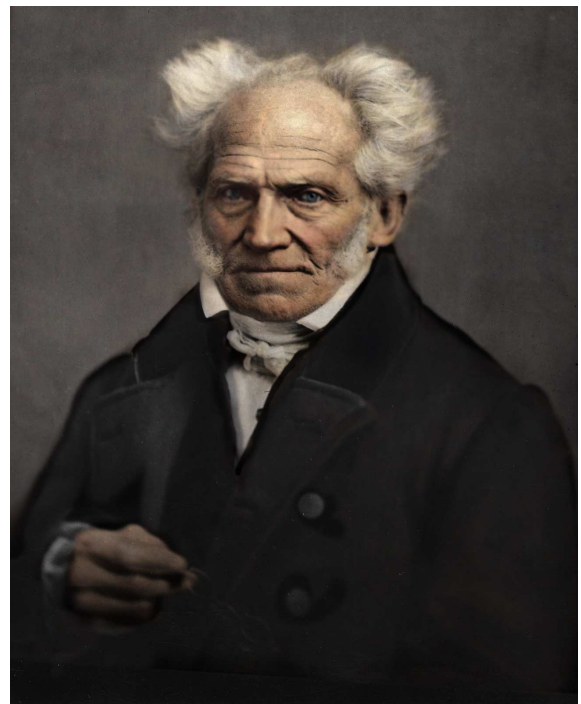
((Friedrich Nietzsche

Niewczesne rozważania

[Schopenhauer] jest uczciwy, bo mówi i pisze do samego siebie i dla samego siebie, pogodny, bo pokonał myśleniem to, co najtrudniejsze, i stały, bo taki być musi.

Źródło: Friedrich Nietzsche, *Niewczesne rozważania*, oprac. Zielona Sowa, tłum. L. Staff, Kraków 2003, s. 133.

Koniecznym nam jest jednak pamiętać o pewnej manierze Nietzschego. Otóż filozof zawsze, gdy mówi o kimkolwiek, tworzy pewien „obraz” danej osoby, przez co jego komentarze nie dotyczą konkretnych ludzi, lecz pewnych wyobrażeń, jakie filozof miał na ich temat. Wspomniany myśliciel jest tego najlepszym dowodem. Schopenhauer nie był uczciwy, bo pisał dla rozgłosu, którego za życia nie zdobył. Nie był pogodny, uchodził wręcz za niesamowicie zgryźliwego i złośliwego pesymistę. Nie był też stały, lecz choleryczny – płacił rentę staruszce, którą zepchnął ze schodów, gdy za wolno przed nim szła. Bez wątplenia jednak Nietzsche uwielbiał swego wielkiego poprzednika za analizę pojęcia woli i rozważania z zakresu konieczności realizacji naturalnych popędów.

Artur Schopenhauer (1788–1860). Niemiecki filozof urodzony w Gdańsku, twórca teorii, w myśl której każdym człowiekiem kieruje abstrakcyjnie rozumiana

Jeśli wspomnimy też, że idol młodego filozofa wyrażał wielkie zainteresowanie kulturami Dalekiego Wschodu, które uchodziły wręcz za „modne” w ich czasach, zyskamy pełen zestaw zagadnień, które pokrywały się z Nietzscheańskimi pojęciami *amor fati* i woli mocy, a przy tym doskonale pasowały do Nietzscheańskiej krytyki chrześcijaństwa i moralności mas.

Druga ze wspomnianych osób była wielkim kompozytorem, który w czasach młodości Nietzschego osiągał szczyty popularności. Wagnera trudno byłoby nazwać filozofem – był raczej filozofującym artystą, który nigdy nie stworzył spójnego światopoglądu, ale swym doświadczeniem muzycznym i teoriami z zakresu estetyki wzbudzał żarliwy podziw młodego filozofa. Widząc w Wagnerze swego nauczyciela i przyjaciela, Nietzsche poświęcił się pisaniu pism z zakresu estetyki, które służyły tylko jednemu – pochvale wznoszonego w Bayreuth teatru, budowanego tylko po to, aby wystawiać opery sławnego kompozytora. Nietzsche wierzył, że w sztukach jego mistrza wskrzeszony zostanie duch antycznej tragedii, wyrażający się w postawie apollinijskiej i postawie dionizyjskiej, a dzięki temu rozpocznie się duchowe przeobrażenie całej naszej kultury. Bayreuth miało być iskrą, od której nastąpi upragnione przez filozofa [przewartościowanie wszystkich wartości](#), dzięki któremu ludzkość zmieni się w zbiór nieskrępowanych, kulturotwórczych i samodzielnych istot.

Ryszard Wagner (1813–1883). Niemiecki kompozytor, uważany za jednego z najwybitniejszych twórców dramatu muzycznego. Jako nadworny muzyk króla bawarskiego Ludwika II doprowadził do

wola, wykorzystująca go do swoich celów poprzez naturalne popędy. Tych popędów człowiek nigdy nie będzie w stanie zrealizować ostatecznie i na tym polega absurd jego egzystencji. Wyzwolenie z dążeń do zaspokojenia swoich żądz może nam dać jedynie: zbiorowe przeżycie estetyczne (w którym zatracamy swą jednostkowość), stan nirwany (zapożyczony z myśli dalekowschodniej) lub śmierć. Ze względu na swe twierdzenia Schopenhauer uważany jest za ikonę pesymizmu filozoficznego.

Źródło: domena publiczna.

Największe rozczarowanie przeżył młody filozof już w dniu pierwszego przedstawienia operowego. Zauważył, że opera schlebia tłumnie zgromadzonemu pospólstwu, jest wiernopoddańcza cesarzowi niemieckiemu i jego polityce, a przy tym trafia w niskie instynkty, nie realizując żadnych wartości estetycznych. Wagner zyskał niesłychaną wręcz sławę i materialne bogactwo, tworząc teatr, z którego profity do dziś czerpią jego potomkowie. Nietzsche zaś opuścił Bayreuth rozgoryczony, w poczuciu bycia wykorzystanym i oszukanym.

Można powiedzieć, że uwielbienie względem Schopenhauera i Wagnera (które u Nietzschego szły ze sobą w parze) wydają się wręcz paradoksem. Po pierwsze byli to jedyni myśliciele współcześni, o których

zbudowania teatru w Bayreuth. Nietzsche widział w Wagnerze swego przyjaciela i nauczyciela, dzięki któremu dojdzie do wskrzeszenia ducha teatru antycznego, a dzięki temu – do odnowy całej naszej cywilizacji.

Źródło: domena publiczna.

filozof wyrażał się przychylnie. Po drugie w obu przypadkach oddawał cześć nie tym dwóm osobom, lecz swym własnym wyobrażeniom o nich. Po trzecie miało to miejsce w pierwszym, młodzieńczym okresie jego twórczości. W dziełach późniejszych nie

spotykamy już żadnych pozytywnych odniesień do jakichkolwiek filozofów, którzy pojawili się od czasów Sokratesa.

Teatr Operowy w Bayreuth, wzniesiony w latach 1872–1876 za sprawą starań Wagnera i mecenatu, jaki nad muzykiem roztoczył król Ludwik II. Premierową operą była monumentalna tetralogia *Pierścień Nibelunga*, która tak dalece rozczarowała Nietzschego, że opuścił miasto już w dzień po premierze i zerwał wszystkie stosunki z Wagnerem. Do dziś w Bayreuth odbywają się coroczne festiwale operowe, a budynek i jego przyległości pozostają własnością czwartego pokolenia Wagnerów.

Źródło: Benreis at wikipovoyage shared, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Po roku 1889

Życie Nietzschego przebiegło w samotności. Bardziej tej odczuwanej niż rzeczywistej. Kolejne wydawane dzieła nie przynosiły mu rozgłosu i sprzedawały się raczej marnie. Gdy na początku 1889 r. zapadł na chorobę psychiczną, trafił pod opiekę matki, a potem siostry. Gdy coraz bardziej popadał w katatonię, siostra uczyniła z niego żywy eksponat w jego własnym muzeum

Strona tytułowa pierwszej książki Nietzschego *Narodziny tragedii z ducha muzyki* (1872), w której autor wyklada swoje poglądy na temat postawy apolińskiej i postawy dionizyjskiej, tworzących ducha antycznej tragedii. Broszura okazała się uroczystym peanem na cześć Wagnera, który miał wskrzesić antyczny dramat muzyczny i przyczynić się do przewartościowania wszystkich wartości naszej kultury. Książka spotkała się z chłodnym przyjęciem, była traktowana jako propaganda na rzecz muzyka, a nie jako dzieło filozoficzne. W późniejszych latach Nietzsche jawnie przyznawał, że się jej wstydzi, widząc w niej wyraz swej młodości i naiwności.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Słownik

amor fati

(łac. umiłowanie losu) jedno z głównych pojęć nietzscheańskiej filozofii; umiłowanie losu polega na akceptacji własnego życia i tego, co nas spotyka, nie oznacza jednak bierności – człowiek afirmujący swój los bierze go w swoje ręce i stara się nim kierować według własnego zamysłu; zdaniem Nietzschego jest to oznaka samoakceptacji i chęci samorealizacji każdego zdrowego człowieka; przeciwieństwem *amor fati* jest wzgarda względem życia – religijna wiara w jakieś życie wieczne po śmierci, uciekanie na płaszczyznę religii czy ideologii

kalos-kagathos

i cenzurowała jego dzieła tak, aby odpowiadały ideologii **narodowego socjalizmu**. Spóźniona sława przyszła nagle, jeszcze w trakcie życia autora. Pierwsze koło entuzjastów jego filozofii zawiązało się we Wiedniu już w 1877 r., drugie zaś – w Berlinie. W 1890 r. George Brandes prowadził cykl poświęconych mu wykładów na uniwersytecie w Kopenhadze. Był to zaledwie początek wielkiego zainteresowania twórczością tego filozofa. Jeszcze przed końcem stulecia jego filozofia wykładana była na większości niemieckich uniwersytetów.

Nietzsche nie interesował się zatem głównymi zagadnieniami filozoficznymi swej epoki, a jednak – jako przenikliwy i zdolny analityk – wywarł na jej rozwój wielki wpływ. Nie będzie przesady w stwierdzeniu, że gdy przyszła spóźniona sława, uczyniła z Nietzschego filozofa, którego myśli nie można było zignorować, gdyż – niezależnie od uczuć, jakie wzbudzał w czytelnikach – trzeba było się do niego jakoś odnieść.

(gr. *kalos kagathos* – piękny i dobry) grecki ideał człowieka, łączący w sobie piękno zewnętrzne i wewnętrzne, tzn. idealne ciało z dobrą duszą; oznaczał połączenie piękna i dobra, w myśl przekonania głoszącego, że to, co piękne, jest dobre, a to, co dobre, musi być piękne; idea typowa dla greckiego rozumienia rzeczywistości

nazizm (narodowy socjalizm)

(niem. *Nationalsozialismus*, skracany często do *nazi*) niemiecka odmiana faszyzmu, wyrosła z militarizmu pruskiego i haseł skrajnie nacjonalistycznych i socjalistycznych; ideologia partii NSDAP jest oparta na ideach militarizmu, antydemokratyzmu, szowinizmu rasowego i narodowościowego oraz antyjudazmu; nazizm kształtował funkcjonowanie III Rzeszy w latach 1933–1945, sankcjonując zbrodnie wojenne i zbrodnie przeciwko ludzkości

przewartościowanie wszystkich wartości

główny postulat nietzscheańskiego immoralizmu, wynikający z przekonania, że moralność naszej cywilizacji krępuje i tłamsi wybitne, kulturotwórcze jednostki, narzucając im powszechnie obowiązujące normy społeczne i sposób rozumienia dobra i zła; człowiek wybitny i twórczy sam powinien decydować, co jest dobrem, a co złem, stawiać sobie wyższe i ważniejsze cele niż te, które bezrozumna masa ludzka uważa za godne realizacji; aby być w pełni istotą kulturotwórczą musi więc subiektywnie przewartościować wartości powszechnie uznawane

wola mocy

(niem. *der Wille zur Macht* – wola, by mieć moc) jedno z centralnych pojęć nietzscheańskiej filozofii; zdaniem Nietzschego każdy żywy organizm posiada siłę życiową i wolę do swobodnego, dynamicznego samorozwoju, a więc pomnażania swojej mocy (życiowej, twórczej, egzystencjalnej itp.) i tę właściwość określa filozof mianem woli mocy; u swego początku wszystko, co żyje, posiada jedynie pewne „quantum mocy”, które pomnaża wraz z czasem; każdy zdrowy organizm dąży do pomnażania mocy, gdyż jest to niezbędne dla jego przetrwania i rozwoju; zdrowy organizm, któremu tego się wzbrania, będzie instynktownie dążył do przewyciężenia tego, co go ogranicza, podczas gdy organizm chory podda się ograniczeniu

Mapa myśli

Polecenie 1

Przeanalizuj poniższą mapę myśli. Zastanów się, czy jesteś w stanie podać własne przykłady wpływu myśli nietzscheańskiej na kulturę, oprócz tych, które wymieniono. Rozważ, w jaki sposób upływ kolejnych dekad mógł przyczyniać się do zmian w postrzeganiu filozofii Nietzschego.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Rozważ, które z wymienionych wpływów myśli nietzscheańskiej uważasz za najistotniejsze. Spróbuj ocenić, czy myśl nietzscheańska jest żywa również dziś.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Termin *amor fati* oznacza...

☐ umiłowanie losu.

☐ miłość własną.

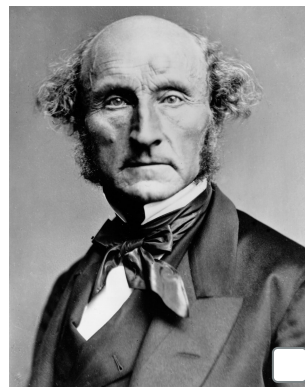
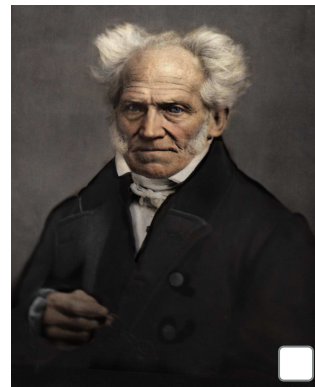
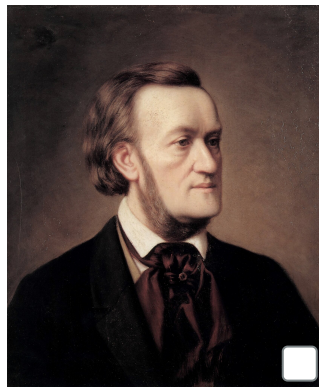
☐ wiarę w zaświaty.

☐ kult życia.

Ćwiczenie 2

Na poniższych ilustracjach znajdują się podobizny filozofów i myślicieli. Wskaż dwóch, ku którym młody Nietzsche kierował swe uwielbienie.

Richard Wagner – domena publiczna, **Arthur Schopenhauer** – CC0, **Auguste Comte** – Jean-Pierre Dalbéra; Wikimedia Commons; CC BY 2.0, **John Stuart Mill** – domena publiczna, **Marx-Engels** – Photogoddle; Wikimedia Commons; CC BY-SA 4.0

Ćwiczenie 3

Poniższa tabela zawiera twierdzenia dotyczące stosunku Nietzschego do antycznej Grecji. Wskaż w niej prawdziwe oraz fałszywe twierdzenia.

	prawda	fałsz
Nietzsche uważał, że najlepszym i największym moralistą greckim był Sokrates.	☐	☐
Zdaniem filozofa Homer jest odpowiedzialny za „zarażenie” greckiego ducha „ociężałości”.	☐	☐
Nietzsche znał najlepiej utwory antyczne, gdyż z wykształcenia był filologiem klasycznym.	☐	☐
Niemiecki filozof chwalił Platona, gdyż ten – wbrew swojemu nauczycielowi – wprowadził podział na świat materialny i świat idealny.	☐	☐

Ćwiczenie 4

Przyporządkuj cechy rozumienia pojęcia nadczłowieka do koncepcji nietzscheańskiej i do jej nazistowskiej interpretacji.

nadczłowiek nietzscheański

statyczne i nacjonalistyczne
ujęcie nadczłowieka

reprezentant narodu

emanacja woli mocy narodu

twórczy samotnik

przedstawiciel rasy panów

przeciwstawiany ostatniemu
człowiekowi

przeciwstawiany podludziom
i nieludziom

przedstawiciel moralności
panów

emanacja nietzscheańskiej woli
mocy

historiozoficzne i ewolucyjne
ujęcie nadczłowieka

nadczłowiek nazistowski

Poniżej znajdują się dwie wypowiedzi badaczy myśli nietzscheańskiej. Przeczytaj je, a następnie wskaż zdania, które poprawnie oddają ich treść.

((K. Kaśkiewicz

Wprowadzenie

Nietzsche po przyjeździe do Bayreuth doznał oczywiście szoku. Nie wypowiadał się na temat całej imprezy, *Pierścienia Nibelunga* nie obejrzał do końca, a wejściówki na kolejne spektakle oddał rodzinie. Być może oczekiwał, że czegoś podobnego dokona sam autor opery, to znaczy, że uzna własną klęskę, która w świadomości Nietzschego była również jego własną klęską, a już co najmniej kompromitacją. Wagner miał chyba jednak w tej grze o wiele więcej do stracenia, zresztą nie był to już ten sam Wagner – rebeliant „Wiosny Ludów” i uchodźca polityczny.

Źródło: K. Kaśkiewicz, *Wprowadzenie*, [w:] UMK, *Przypadek Wagnera*, Toruń 2004, s. 17.

((M. Żelazny

Nietzsche, „ten wielki wzgardziciel”

Napotkał tam jedynie tłum snobizujących się mieszcuchów, gotowych płacić horrendalne sumy za bilet wstępu do opery, by po zakończeniu spektaklu, przy prowizorycznych stołach porobionych z beczek (w całym miasteczku zabrakło miejsc w gospodach), dyskutować o „absolutnej sztuce” przy piwie i kiełbaskach. Powszechne zwycięstwo idei wagneryzmu okazało się jej największym upadkiem. Wagner tego nie dostrzegł, a może nawet nie chciał tego dostrzec. Oznaczało to koniec przyjaźni z Nietzschem.

Źródło: M. Żelazny, *Nietzsche, „ten wielki wzgardziciel”*, oprac. UMK, Toruń 2007, s. 37.

☐ Nietzsche zerwał swą przyjaźń z Wagnerem już po pierwszym dniu festiwalu.

☐ Nietzschego rozczarowało to, jak bardzo Wagner zaczął sprzyjać bezrozmownemu motłochowi.

☐ Nietzsche traktował „zdradę” Wagnera jako osobistą klęskę.

☐ Nietzsche był rozżalony, że pomimo wielkiego wkładu w propagowanie Wagnera i jego sztuki zabrakło dla niego miejsca w gospodzie.

Poniżej znajdują się młodzińcze wypowiedzi Nietzschego na temat Bayreuth. Przeczytaj je, a następnie wskaż zdanie, które poprawnie oddaje ich treść.

((Friedrich Nietzsche

Ryszard Wagner w Bayreuth

Bayreuth jest dla nas poświęceniem porannym w dzień walki. Nie można nam wyrzucić większej krzywdy, posądzając nas, że chodzi nam tylko o sztukę: jak gdyby sztuka była środkiem leczniczym i upajającym, którym leczyć można wszelką nędzę! W obrazie tego tragicznego dzieła sztuki w Bayreuth widzimy walkę jednostki z tym, co spotyka ją z niepokonaną na pozór koniecznością, z władzą, z prawem, z pochodzeniem, z ugodą i porządkiem rzeczy. Jednostka nie może piękniej żyć, jak tylko dojrzewając i poświęcając się w walce o sprawiedliwość i miłość.

Źródło: Friedrich Nietzsche, *Ryszard Wagner w Bayreuth*, [w:] *Przypadek Wagnera*, oprac. UMK, Toruń 2004, s. 39.

((Friedrich Nietzsche

Ryszard Wagner w Bayreuth

Nie może być inaczej: spostrzegacz, przed którym staje taka postać jak Wagner, musi być czasem pomimo woli odrzucony w kierunku małości swej i ułomności i zapytuje siebie: do czego ona ci służy? Dlaczego ty właściwie istniejesz? Wówczas nie ma zapewne odpowiedzi i stoi przed własną istotą zdziwiony i zmieszany. Niech mu wystarczy, że przeżył tę chwilę; niech odpowiedzią będzie mu to, że czuje się obcy we własnej swej istocie.

Źródło: Friedrich Nietzsche, *Ryszard Wagner w Bayreuth*, [w:] *Przypadek Wagnera*, Toruń 2004, s. 50.

Zarówno pierwszy, jak i drugi cytat ukazują powrót naszej cywilizacji do czasów,

☐ które panowały w naszej kulturze przed Sokratesem.

☐ Pierwszy cytat jest tak naprawdę manifestem nowej sztuki, drugi zaś ukazuje Wagnera jako wręcz boskiego wskrzesiciela dramatu antycznego.

☐ Pierwszy cytat jest tak naprawdę manifestem nowego rodzaju dramatu, którego dotąd nie było, drugi zaś mówi o wskrzeszeniu przez Wagnera postawy apollińskiej i postawy dionizyjskiej.

☐ Zarówno w pierwszym, jak i w drugim cytacie Nietzsche autoironicznie wyśmiewa dążenia Wagnera i swój własny wkład w ich realizację.

Ćwiczenie 7

Poniżej znajduje się fragment z późnego okresu twórczości Nietzschego. Przeczytaj go, a następnie odpowiedz na pytanie: jaką rolę przypisywał sobie w tym czasie Nietzsche, jeśli chodzi o sławę Wagnera?

((Friedrich Nietzsche

Ecce Homo

[Narodziny tragedii] działały, a nawet czarowały tym, co w nich było chybione – oddaniem się na użytek wagnerszczyzny, jak gdyby ta była objawem wzmagającego się życia. Pismo to było właśnie dlatego w życiu Wagnera wypadkiem: od tej dopiero chwili zaczęto wiązać wielkie nadzieje z nazwiskiem Wagnera.

Źródło: Friedrich Nietzsche, *Ecce Homo*, oprac. Zielona Sowa, tłum. L. Staff, Kraków 2003, s. 40.

Poniżej znajduje się fragment pisma należącego do późnego okresu twórczości Nietzschego. Przeczytaj go, a następnie odpowiedz na pytanie: w jaki sposób Nietzsche rehabilituje swoje wczesne rozprawy?

((Friedrich Nietzsche

Ecce Homo

Psycholog mógłby dodać jeszcze, że to, co w młodych latach w Wagnerowskiej muzyce słyszałem, nie miało w ogóle nic z Wagnerem wspólnego; że opisując muzykę dionizyjską, opisywałem to, co ja słyszałem – że musiałem wszystko instynktownie przełożyć i przekształcić na nowego ducha, którego w sobie nosiłem. [...] We wszystkich psychologicznie rozstrzygających ustępach jest tylko o mnie mowa, można bezwzględnie wstawić me nazwisko, lub słowo Zaratustra, gdzie tekst słowo Wagner podaje.

Źródło: Friedrich Nietzsche, *Ecce Homo*, oprac. Zielona Sowa, tłum. L. Staff, Kraków 2003, s. 40.

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Nietzsche na tle epoki i innych filozofów

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

9. Friedrich Nietzsche. Uczeń:

- 1) przedstawia motywy nietzscheańskiej krytyki moralności tradycyjnej i chrześcijaństwa;
- 2) wyjaśnia pojęcia woli mocy i nadczłowieka;
- 3) odróżnia i charakteryzuje postawę apollińską i dionizyjską;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele lekcji (językiem ucznia):

- Przeanalizujesz motywy Nietzscheańskiej krytyki moralności tradycyjnej i chrześcijaństwa.
- Zdefiniujesz pojęcia woli mocy, *amor fati* i przewartościowania wszystkich wartości.
- Przedstawisz postawę apollińską i dionizyjską.
- Zapoznasz się z wpływem filozofii Nietzschego na naszą kulturę.
- Określisz wpływy Schopenhauera i Wagnera na wczesną myśl Nietzscheańską.

Cele operacyjne. Uczeń:

- pojmuje rolę filozofii jako fundamentalnego składnika dziedzictwa kultury śródziemnomorskiej;
- dostrzega w poglądach filozofów paradygmaty myślowe, które są obecne w kulturze na przestrzeni wieków;

- identyfikuje różne problemy, stanowiska i nurty filozoficzne na przykładach pytań i twierdzeń filozofów;
- omawia poglądy filozofów reprezentatywnych dla poszczególnych epok kultury europejskiej.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- dyskusja;
- mapa myśli;
- z użyciem e-podręcznika.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Nietzsche na tle epoki i innych filozofów”. Prosi uczestników zajęć o rozwiązanie ćwiczeń nr 1 i 2 z sekcji „Sprawdź się” na podstawie treści w zakładce „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel loguje się na platformie i na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika wyświetla stronę tytułową e-materiału. Następnie prosi wybraną osobę o odczytanie tematu lekcji oraz celów. Wspólne ustalenie kryteriów sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Nauczyciel odczytuje pytanie znajdujące się we wprowadzeniu do e-materiału wyświetlonego na tablicy: *Jak wygląda osoba*

Nietzschego na tle epoki i innych filozofów? Prosi uczniów, aby w parach rozpoczęli wstępną dyskusję na ten temat. Uczniowie dzielą się swoimi spostrzeżeniami na forum, a wybrana osoba zapisuje najważniejsze spostrzeżenia i wnioski z dyskusji na tablicy.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Nauczyciel ocenia, na podstawie informacji na platformie, stan przygotowania uczniów do zajęć. Jeżeli jest ono niewystarczające, prosi o ciche zapoznanie się z treścią w sekcji „Przeczytaj”. Jeżeli zaś uczestnicy zajęć zaznajomili się wcześniej z tekstem, prosi, aby w parach wynotowali minimum trzy najważniejsze, ich zdaniem, kwestie poruszone w e-materiale. Następnie pary łączą się w grupy czteroosobowe i, dyskutując, wybierają wspólnie najważniejszy wątek. Na koniec każda z grup na forum przedstawia i argumentuje swój wybór.
2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Mapa myśli”. Odczytanie polecenia do multimedium: *Przeanalizuj poniższą mapę myśli. Zastanów się, czy jesteś w stanie podać własne przykłady wpływu myśli nietzscheańskiej, oprócz tych, które wymieniono. Rozważ w jaki sposób wpływ kolejnych dekad mógł wpływać na zmianę w postrzeganiu filozofii Nietzschego.* Wspólna praca całego zespołu klasowego nad odpowiedziami.
3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Uczniowie indywidualnie rozwiązują ćwiczenia 3-6. Omówienie odpowiedzi na forum klasy.
4. Ostatnią partię ćwiczeń (nr 7 i 8) uczniowie wykonują wspólnie i omawiają je razem z nauczycielem.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie wyświetla na tablicy temat lekcji zawarty w sekcji „Wprowadzenie” i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Czego się uczniowie nauczyli?
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Zaproponuj dwa teksty korespondujące z omawianymi podczas lekcji pojęciami. Przygotuj uzasadnienie swojego wyboru.

Materiały pomocnicze:

- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, Warszawa 2005.
- Migasiński J., *Filozofia nowożytna*, Warszawa 2011.
- K. Kaśkiewicz, *Przypadek Wagnera*, Toruń 2004
- M. Żelazny, *Nietzsche, „ten wielki wżgardziciel”*, Toruń 2007

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie zapoznają się z multimediami w sekcji „Mapa myśli” i przygotowują do niego pytania. Następnie zadają je sobie nawzajem, sprawdzając stopień przyswojenia jego treści.